

СПІВІДНОШЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ЦИВІЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ З ІНШИМИ ПРАВОВИМИ КАТЕГОРІЯМИ

УДК 347.9

На сучасному етапі розвитку Українського законодавства питання визначення і реалізації повноважень суду першої інстанції цивільної юрисдикції є важливою умовою побудови правової держави в Україні. Проте, незважаючи на те що деякі аспекти повноважень суду першої інстанції цивільної юрисдикції були предметом вивчення окремих вчених, комплексного наукового дослідження даної проблеми не проводилося.

Зокрема, категорію повноважень використовували у своїх визначеннях підсудності, підвідомчості і юрисдикції такі вчені в галузі цивільного процесу, як С. С. Бичкова, С. В. Васильєв, В.В. Комаров, П. І. Радченко, Н. Ю. Сакара, Ю. С. Червоний та Д.М. Шадура. Також окремі аспекти повноважень суду були предметом вивчення Ю. В. Білоусова, Т. М. Кілічави, Л. А. Поревої, С. Я. Фурси, С. І. Чернооченко, М. Й. Штефана, О. Х. Юлдашева. Проте визначення повноважень суду жоден із зазначених вчених не надав.

Детальніше повноваження суду розглядали вчені в галузі кримінального процесу А. Р. Туманянц та Ю. М. Грошевий та російські науковці в галузі цивільного процесу Н. В. Козлова та І.М. Зайцев.

Зокрема, А. Р. Туманянц та Ю. М. Грошевий повноваження суду асоціюють з компетенцією. Відповідно до їх визначення, повноваження суду – це сукупність усіх його функцій як суду певної ланки [1, с. 362].

Н. В. Козлова визначає повноваження суду як сукупність прав і обов'язків, якими держава наділила суд для вирішення питань, віднесених до його відання [2, с. 10].

Відповідно до визначення, даного І. М. Зайцевим, повноваженнями суду є нерозривно пов'язані права-обов'язки, що надаються суду і покладені на нього нормами процесуального права для виконання функцій, здійснення задач і цілей [3, с. 74].

Досліджуючи праці вчених-процесуалістів, можна зробити висновок, що з категорією «повноваження» дуже тісно пов'язані такі категорії, як «підсудність», «підвідомчість» («юрисдикція») та «компетенція».

Відповідно до статті 22 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», основним з повноважень місцевого суду є розгляд справ, віднесених процесуальним законом до його підсудності.

[9, с. 266] та безпосередньо склад суду, визначені процесуальним законом [9, с. 268].

Підхід до визначення поняття «підвідомчість» та «юрисдикції» після прийняття діючого Цивільного процесуального кодексу України, а також до їх співвідношення у вчених-цивілістів також відрізняється. Це пов'язано перш за все з тим, що в процесуальному законодавстві не міститься легального визначення судової юрисдикції. Більше того, в деяких нормативних актах вона отожднюється з підвідомчістю (ст. 12 ГПК, ст. 6 Закону України від 11 травня 2004 р. «Про третейські суди») [9, с. 246]. Також підвідомчість асоціюють з цивільною юрисдикцією такі автори, як Т. М. Кілічава, С. І. Чернооченко, Ю. С. Червоний, Ю. В. Білоусов.

До прийняття чинного Цивільного процесуального кодексу України В. В. Комаров та П. І. Радченко під підвідомчістю розуміли коло цивільних спорів та інших правових вимог, які за законом можуть бути розглянуті судом або іншим органом цивільної юрисдикції [10, с. 156], проте після його прийняття у своїх наукових працях почали оперувати терміном «юрисдикція».

С. С. Бичкова під підвідомчістю цивільних справ розуміє властивість цивільних справ, за допомогою якої їх розгляд і вирішення віднесено законом до компетенції відповідного юрисдикційного органу [4, с. 93], а під юрисдикцією – повноваження давати правову оцінку фактам, розв'язувати правові питання [4, с. 92]. Цивільна юрисдикція, відповідно до даного нею визначення, – це компетенція відповідних юрисдикційних органів і посадових осіб щодо розгляду і вирішення цивільних справ [4, с. 93].

Т. М. Кілічава дає визначення підвідомчості (юрисдикції) як розмежування компетенції щодо розгляду та вирішення спорів та інших правових питань між судовими та іншими державними органами та асоціює її з цивільною юрисдикцією [11, с. 37].

С. І. Чернооченко в загальному під підвідомчістю (юрисдикцією) розуміє розмежування компетенції між органами держави. Відповідно до цього, компетенція суду в здійсненні правосуддя по розгляду і вирішенню певної категорії питань вона називає

підвідомчістю судових органів або судовою юрисдикцією [8, с. 115].

М. Й. Штефан вказує, що підвідомчістю називається компетенція суду в здійсненні правосуддя по розгляду і вирішенню визначеної певної категорії питань [7, с. 189].

Д. М. Шадура сформулював наступне визначення судової юрисдикції: це компетенція спеціально уповноважених органів державної влади – судів загальної юрисдикції і Конституційного Суду, наділених відповідними юридично-владними повноваженнями, здійснювати правосуддя в формі того чи іншого виду судочинства щодо певних правовідносин [12, с. 10].

Ю. В. Білоусов цивільну юрисдикцію асоціює з підвідомчістю і під даним терміном розуміє нормативне визначення компетенції суду з вирішення справ у порядку цивільного судочинства [5, с. 43].

Для С. В. Васильєва, юрисдикція – це предметна компетенція судового або іншого юрисдикційного органу, що наділяється повноваженнями з вирішення юридичних справ, а цивільна судова юрисдикція – це нормативно визначена компетенція суду щодо розгляду справ про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин, а також з інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства [6, с. 96-100].

Відповідно до визначення, даного В. В. Комаровим та П. І. Радченко, цивільна юрисдикція – це владні повноваження суду із розгляду і вирішення цивільних справ, яка включає до свого змісту як складову й інститут підсудності [9, с. 248].

Отже, враховуючи думки вищезазначених вчених можна зробити висновок про фактичну тотожність таких понять, як «цивільна юрисдикція» та «цивільна підвідомчість».

Стосовно суду першої інстанції цивільної юрисдикції найбільш доцільним є формулювання понять «підсудність» та «підвідомчість» («юрисдикція») через повноваження суду. Тому дані визначення можна сформулювати наступним чином:

- підсудність справ судам цивільної юрисдикції (територіальна юрисдикція) – це повноваження судів першої інстанції цивільної юрисдикції щодо здійснення правосуддя у цивільних справах на певній території та склад суду, визначений процесуальним законом;

- підвідомчість справ судам цивільної юрисдикції (юрисдикція) – це повноваження суду із розгляду і вирішення певних категорій цивільних справ.

Терміни «компетенція» і «повноваження» також не можна ототожнювати між собою.

Хоча, зокрема в Практичному словнику синонімів української мови С. Караванського, слова «повноваження» і «компетенція» знаходяться в одному синонімічному ряду [13, с. 302], вони не у всіх випадках є тотожними. А. О. Івченко в Тлумачному словнику української мови вказує про 2 значення слова «компетенція» – це добра обізнаність з чим-небудь і коло повноважень якої-небудь організації, установи, або особи [14, с. 182].

Тому можна говорити, що компетенція суду першої інстанції цивільної юрисдикції – це коло питань, що підлягають вирішенню зазначеним судом.

В загальному значенні повноваження – це право (і одночасно обов'язок) відповідного суб'єкта діяти в певній ситуації способом, передбаченим законом або іншим правовим актом [15, с. 331].

В діяльності суду цивільної юрисдикції його права і обов'язки дуже тісно пов'язані між собою. Зокрема, якщо досліджувати статті 307 та 336 Цивільного процесуального кодексу України, в яких законодавець визначає повноваження суду апеляційної та касаційної інстанції за наслідками розгляду скарги, то в їх тексті йдеться про те, що суд відповідної інстанції «має право» вчиняти дії, передбачені в диспозитивній частині даних статей. Проте, якщо брати до уваги зміст статей 308-312 та 337-342, в яких наводяться підстави для вчинення цих дій, можна зробити висновок, що за наявності зазначених підстав права суду перетворюються в обов'язок.

Щодо суду першої інстанції, то в Цивільному процесуальному кодексі України йде мова не стільки про повноваження, скільки про права і обов'язки. Вчинення певної дії судом може бути визначене окремими статтями або як право, або як обов'язок. Проте права суду при цьому відрізняються від прав інших учасників судового процесу тим, що суд не може не скористатися своїми правами. Право суду передбачає собою право вибору між окремими процесуальними діями, які суд повинен вчинити за наявності умов, передбачених законом. Тому права і обов'язки суду першої інстанції дуже тісно між собою пов'язані і відділити їх один від одного неможливо.

Відповідно до статті 1 Цивільного процесуального кодексу України завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Досягнення цих завдань повинно бути основною метою при реалізації судом власних повноважень.

Виходячи з цього, можна дати наступне визначення повноважень суду першої інстанції цивільної юрисдикції: **повноваження суду першої інстанції цивільної юрисдикції** – це нерозривно пов'язані між собою права і обов'язки, якими наділено суд першої інстанції цивільної юрисдикції відповідно до норм цивільно-процесуального законодавства для досягнення завдань цивільного судочинства.

Таким чином, незважаючи на багатоманітність трактувань різних вчених-процесуалістів, можна зробити висновок, що категорії «підсудність», «підвідомчість» («юрисдикція»), «компетенція» та «повноваження» між собою дуже тісно пов'язані, проте виражають різні аспекти правового явища. Ототожнювати їх між собою не можна.

Комплексне дослідження повноважень суду першої інстанції цивільної юрисдикції і співвідношення їх з іншими правовими категоріями надає підґрунтя для зростання їх наукового пізнання

в цілому, і дає можливість виявити закономірності їх розвитку, діалектичні зв'язки між ними та іншою правовою матерією.

1. *Кримінальний процес : підручник / за ред. Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної. – Х. : Право, 2010. – 608 с.*
2. *Козлова Н. В. Полномочия суда первой инстанции в исковом производстве : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право» / Н. В. Козлова. – Саратов, 2000. – 28 с.*
3. *Зайцев И. М. Процессуальные функции гражданского судопроизводства / И. М. Зайцев. – Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1990. – 138 с.*
4. *Цивільне процесуальне право України : Навчальний посібник / За заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Атіка, 2006. – 384 с.*
5. *Цивільний процес : Навч. посіб. / А. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук та ін. ; за ред. Ю. В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2005. – 293 с.*
6. *Васильєв С. В. Цивільний процес : Навчальний посібник / С. В. Васильєв. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 480 с.*
7. *Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : Академічний курс. Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. Й. Штефан. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.*
8. *Чорнооченко С. І. Цивільний процес : Вид 2-ге, перероб. та доп. : Навчальний посібник / С. І. Чорнооченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.*
9. *Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.*
10. *Цивільне процесуальне право України : Підручник для юрид. вузів і фак. / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, Є. Г. Пушкар та ін. ; За ред. В. В. Комарова. – Харків : Право, 1999. – 592 с.*
11. *Кілічава Т. М. Цивільне процесуальне право : Навчальний посібник / Т. М. Кілічава. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 352 с.*
12. *Шадура Д. М. Цивільна юрисдикція : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Д. М. Шадура. – Х., 2008. – 20с.*
13. *Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – К. : «Українська книга», 2000. – 480 с.*

14. Івченко А. О. *Тлумачний словник української мови* / А. О. Івченко. – Харків. : «Фоліо», 2002. – 541 с.

15. Тихомирова Л. В., Тихомиров М. Ю. *Юридическая энциклопедия* / Л. В. Тихомирова, М. Ю. Тихомиров ; Под ред. М. Ю. Тихомирова. – М. : 1997. – 526 с.

Дузінкевич Т. І. Співвідношення повноважень суду першої інстанції цивільної юрисдикції з іншими правовими категоріями

У статті розглядається проблема співвідношення повноважень суду першої інстанції цивільної юрисдикції з іншими правовими категоріями, такими як підсудність, підвідомчість (юрисдикція) та компетенція.

Ключові слова: повноваження, підсудність, підвідомчість (юрисдикція), компетенція, функції суду.

Дузинкевич Т.И. Соотношение полномочий суда первой инстанции гражданской юрисдикции с другими правовыми категориями

В статье рассматривается проблема соотношения полномочий суда первой инстанции гражданской юрисдикции и других правовых категорий, таких как подсудность, подведомственность (юрисдикция) и компетенция.

Ключевые слова: полномочия, подсудность, подведомственность (юрисдикция), компетенция, функции суда.

Duzinkevych T. I. Relations between authorities of the court of first instance of civil jurisdiction and other legal categories

The article deals with the problem of relations between authorities of the court of first instance of civil jurisdiction and other legal categories such as jurisdiction, cognizance and competence.

Keywords: authorities, jurisdiction, cognizance, competence, court's functions.

Жорнокуй Ю. М.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ТА КОРПОРАТИВНИЙ КОНФЛІКТ В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ: ДО ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

УДК 347.7

Встановлення змісту будь-якого поняття, за загальним правилом, здійснюється через його зіставлення з іншими суміжними категоріями. В контексті питання корпоративного конфлікту таке дослідження є необхідним з декількох міркувань. Насамперед, розмежування явищ виступає інструментом пізнання їхньої природи. Крім того, це дає можливість особі, яка застосовує закон, розпізнати проблемну ситуацію, що їй зустрічається, та підготу-